

1. MOROWY (133) ai

Oba o jasne.

sg m N morowy (2). ◇ G morow(e)go (2). ◇ A morowy (1). ◇ f N morow(a) (1). ◇ A morową (5).
◇ I morową (3). ◇ n N morowé (16); -é (2), -(e) (14). ◇ G morowego (47); -égo (4), -(e)go (43).
◇ D morow(e)mu (11). ◇ A morowé (13); -é (1), -(e) (12). ◇ I morow(e)m *FalZioł* (10), morowym
(6) *BielKron* (2), *Mącz* (2), *BielSpr*, *StryjKron*. ◇ L morowym (2) *StryjKron*, *PowodPr*, morow(e)m
(1) *LudWieś*. ◇ pl N subst morow(e) (3). ◇ G morowych (2). ◇ [D morowym.] ◇ A subst morowé
(7); -é (3), -(e) (4). ◇ L morowych (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. Przymiotnik od „mor”; *pestilens Mącz, Calep, Cn* (133) : Pestilens – Morowi. *Calep* 795b;
[morowy/ pestiferus/ pestilens/ contagiosus *Volck* Lll3v].

a. Powodujący mór (114) :

Wyrażenia: »para morowa« (1): wypuścił Nephthunus bog morfki Wielorybá z wody ná zyeimę/
ktory ludzi požyrał y zárażał párá morową. *BielKron* 54.

»plaga morowa« = *epidemia groźnej choroby zakaźnej* [szyk 3:1] (4): Poślał tedy Pan Bog ná lud
Izraélki plagę morową/ iż ich zmárło w Ieruzálem od ráná do wieczorá liedmndzyefiąt tyliąc mężow.
BielKron 73v, 63, 73v, 83v.

Zestawienie: »powietrze morowe« = *epidemia groźnej gorączkowej choroby zakaźnej, najczęściej tzw.
morowej zarazy, czarnej śmierci (mors nigra), czyli dżumy; pestis Mącz, Calep, Cn; pestilentia Mącz,
Cn* [szyk 57:52] (109): abowiem ktho fie chce od powietrza morowe⁸⁰ vchować/ ma krew y infze
wilkołci dobre od złych wczyfcić *FalZioł* V 61v; Z południa wiatr ieft na gorfzy/ bo ieft przyczyną
powietrza morowego. *FalZioł* V 62, #4, I 4c, 118c [2 r.], 120d [2 r.], 146b, (23); *LudWieś* A4v [2 r.],
B2v, B4v; *RejKupSekl* a5; *Leop* 2.Reg 24/13; Pestilens aura, Morowe powietrze. *Mącz* 21a; Multis
iam pestibus, Po kilká morowé powietrzá. 294d, 491d; *SienLek* 124 [2 r.], 125 źp, 155v, 156, 157
(9); po którym zácmmieniu bárzo rychło morowe powietrze w wielu Kráinách pánowáło *LeovPrzep*
A3, A2v; iáko y oni [ludzie umarli] pirwfy przywłafzczáli [...] Lenartowi konie/ Antoniemu fwinie/
Sebeftianowi morowe powietrze *RejAp* 111v; był ieden ktory chwałac muchę/ kfięgę nápiśał [...]
więc y morowego powietrza chwałá/ ieft ná piśmie *GórnDworz* K5v; [urzędnicy zwani Aediles]
zdrowie ludzkie ná bączności mieli: morowe powietrze [*pestilentiam*]/ wedle przemożenia dowćipu
ludzkiego/ oddaláli *ModrzBaz* 35; *StryjKron* 617; *Calep* 795a; *LatHar* 125; [UrzędowHerb 245b,
271a; *Volck* Lll3v].

~ *W połączeniach szeregowych* (10): Acz fą ine przypadki co wftyki fráfuia [...] Iáko dzdze/ śniegi/
grády/ powietrza morowe *RejWiz* 93v; *Leop* 4.Esdr 15/49; *Mącz* 294d; *LeovPrzep* G3v; Przydą
drogości/ głody/ morowe powietrze. *LeovPrzepSamb* b3v; *StryjKron* 6, 160; *LatHar* 341; *PowodPr*
7, 14.

W przeciwstawieniu: »śmierć przyrodzona a choroba ... morowe powietrze« (1): thyfiąc dwie
ście y dwádzieścia y fiedm ludzi śmiercią przyrodzoną á chorobámi/ nie morowym powietrzem/
pogrzebionych *BielKron* 288.

W porównaniu (1): bo te [złe zwyczaje] są iako iad pokryty/ ábo powietrze morowe/ gdyż tak niewiedomie zábijają ludzie *GórnDworz* Hh8v.

W zawołaniach modlitewnych (5): O to cię prošim miłościwy Pánie [...] ráczże oddalić powietrze morowe/ ludziom szkodliwe. *ArtKanc* R18, R16v; Wybań nas Pánie Iezu. Od woyny/ głodu/ y powietrza morowego *LatHar* 341, 439, 623.

Zwroty: »(do)puścić (a. przepuścić) powietrze morowe« = *immittere pestilentiam a.pestem Vulg* [szyk 3:1] (4): Dopuścił tedy Pan ná lud Ibraélki powietrze morowe [mór *WujBib*] *Leop* 2.*Reg* 24/15; Przepuśćżę ná cię złe rzeczy/ wdowstwo/ vbostwo/ głód/ miecz/ morowe powietrze [głód/ y miecz/ y mór *WujBib*] *Leop* 4.*Esdr* 15/49; *BibRadz* *Lev* 26/25; *BielKron* 30.

»morowym powietrzem [= od zarazy] umrzeć« (1): Látá 800. Mnátá Książę Czeskie morowym powietrzem vmárł *BielKron* 321.

Wyrażenia: »choroba (z) powietrza morowego« (2): *FalZioł* V 69v; gdy gwałt chorob powietrza morowego przylęże [...] tedy fię ná ten čás do Bogá vćiekáią *CzechEp* 87.

»czasu morowego powietrza« (14): Też piłuki pestilenciales/ to iest Powietrzne: czału morowego powietrza: na każdy tydzień po dwudzieťu bierane *FalZioł* V 73v, kt, I 71a, II 6a, III 2d, 36c (13); *ArtKanc* R16v.

»morowego powietrza febra« (1): *Bolus armenus* [...] z winem wodą roztworzonym pity/ naprzeciw morowego powietrza febram *FalZioł* V 90.

»jad powietrza morowego« (2): iż wątroba więczey cierpi będąc iadem powietrza morowego zarażona. *FalZioł* V 67v, V 67.

»srogie morowe powietrze« (1): iż sie w nim sťtanie krew bláda á iákoby obumárła/ to známionuie frogie morowe powietrze *RejAp* 132v.

»wielkie powietrze morowe« (1): á sam do Litwy/ choć w ten čás wielkim powietrzem morowym vdręczoney/ ná łowy odiechał. *StryjKron* 617.

»zarażenie, zarażony morowem powietrzem; zarażenie, zaraza (od) morowego powietrza« [szyk 10:6] (7:3;5:1): Othofz małz znamiona, przez ktore poznałz Morowem powietrzem człowieka zarażonego. *FalZioł* V 67; Też kozłek w ręku trzymany/ broni od zarażenia Morowego powietrza. *FalZioł* V 73, IV 49c, V 61, 61v, 62v, 66v [4 r.] (74); *Pestilens locus*, Mieścá morowym powietrzem zaráżone. *Mącz* 294d; ktory wiátr [auster] iest lłáby/ miękki/ wilgotny y opátrzyťty: zgniłość/ y zarázę powietrza morowego przynoźący. *KlonFlis* B.

Szeregi: »morowe powietrze i głód« (2): Miał [św. *Symeon*] y Prorockiego Duchá. Morowe powietrze y głód przed dwiemá láty opowiedział *SkarŻyw* 30; *LatHar* 623.

»jadowite i (a) morowe powietrze« [szyk 1:1] (2): Moczy tego kamienia są/ powietrze iadowite y morowe odpádzać *FalZioł* IV 50a, III 2d.

[»powietrze zarażone, to jest morowe«: Kłięgi Ofme/ w ktorych nauká iest vľtrzedz się powietrza zaráżonego/ To iest morowego *SienHerb* 475; *UrzędowHerb* 270b.] ~

b. Wywołany, spowodowany przez mór (14) :

Wyrażenia: »bólączka morowa« = *owrzodzenie i obrzęk węzłów chłonnych w przebiegu, choroby morowej, najczęściej dżumy* [szyk 7:1] (8): iestliby sie bólączka morowa wyrzuciła na ktorimkolwiek

boku á nawięczy pod pazuchą/ znak iefth iże fercze cierpi od iadu powietrza morowego *FalZioł* V 67, I 143b, II 23, V 70v; Dobrze thez ná bolączki morowe kłásć/ ślimaki tłuczoné *SienLek* 126, 126 [2 r.], S[ss]v.

»pryszcz morowy« = *wyprysk skórny w przebiegu gorączkowej choroby zakaźnej (1)*: Prifzce morowe tak mařz leczyc. *FalZioł* V 71.

»rana morowa« (1): widzim ná lię gotowe/ frogie rány morowe *ArtKanc* R18v.

»wrzod morowy« (2): iuż tego dořwiadczenie vkazuie/ iż wrzody morowe rořpáda [woda polnej dryjakwie] y wykorzenia s ciała. *FalZioł* II 9d; *BierRozm* 9.

[Zestawienia: »febra morowa« = *epidemiczna choroba gorączkowa*: TO źiele [lepiężnik] zową z Niemieckiego Morowy korzeń/ iż korzeń tego źiela przeciw febróm morowym/ nařzláchetnieyřzé lékarřtvo *UrządowHerb* 245a.

»ograżka morowa« = *epidemiczna choroba gorączkowa*: dořwiadczone/ że to źiele lepiężnik przeciw ograřkóm ogniřtym morowym bárzo pomocno *UrządowHerb* 245b.]

W przen (2) :

Wyrażenia: »seksa morowa« (1): áby wyrozumiał ktorymby obyczáiem thę Sektę morową Luterową mogli zágładzić *BielKron* 199.

»wrzod morowy« (1): a więc to wam *Patricijs* o tym myřlic nietrzebá? iákoby ten wrzod morowy [= *niezgoda*] pořpolity w Polřzce zginął. *OrzList* h4v.

c. Występujący w postaci moru (3) : Widząc wielki iáwny gniew Boży być morowy/ przeřtał [cesarz *Waleryjanus*] męczyć Krzeřciánow *BielKron* 152v.

Wyrażenie: »zaraza morowa« (1): řlufzny řád Páńłki dopuřzczał głody y zárázy morowe *PowodPr* 7.

W przen (1) :

Wyrażenie: »morowe zarażenie« (1): Iefzczęby nie było pozno zábieżyć temu złemu wiátru [nawale tureckiej]/ áby ná nas nie wiáł morowym zaráżeniem *BielSpr* 57v.

d. Charakteryzujący się morem (1) : daway ie [alembik] w lékarřthwo [!] Zwłázcza czařu morowego *FalZioł* II 3a.

2. [Zestawienie w funkcji nazwy botanicznej: »morowy korzeń« = *Petasites Mill*; lepiężnik, rořlina podobna do podbiału z rodziny złożonych (*Compositae*), pospolita nad rzekami i potokami; *bechium*, *farfara maior*, *petasites*, *tussilago maior* Cn: PETASITES GALIRVS, Lepiařnik, Carz źiele, Ruřki zową. TO źiele zową z Niemieckiego Morowy korzen *UrządowHerb* 245a (*Linde*) [cf *Lepieřznik*/ *Tuffilago maior*. *Peřtilentzwurtz SienHerb* K2#v].]

Synonimy: 1.a. zest. »powietrze morowe«: *mor*; 2. zest. »morowy korzeń«: »carz ziele«, *lepiężnik*.